

REPRODUKTIV A'ZOLAR YALLIG'LANISH KASALLIKLARI: ETIOLOGIYA, KLINIKA, DAVOLASH VA OLDINI OLISH

Mirzakarimova Surayyo Abdukadirjanovna

*Asaka Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi jarrohlik
kafedrası yetakchi o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Reproductive a'zolar yallig'lanish kasalliklari — jinsiy uzatish yo'llari, bachadon naychalari, tuxumdonlar va prostata kabi tizim organshunosligiga ta'sir qiluvchi keng tarqalgan patologiyalar guruhidir. Bu kasalliklar etiologiyasida bakterial, virusli, zamburug'li va parazitlar omillar mavjud. Kasalliklar klinik ko'rinishi yengildan og'irgachagacha farqlanadi, kechikkan tashxis asoratlari olib kelishi mumkin (masalan, bepustlik, kista, surunkali yallig'lanish). Davolashda antibiotikoterapiya, simptomatik davo, immunomodulyatsiya va fizioterapiya usullari qo'llanadi. Oldini olish esa reproduktiv salomatlikni saqlash, xavf omillarni bartaraf etish va profilaktik ko'rikni o'tkazishdan iboratdir. Ushbu maqolada yaqinda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar hamda klinik amaliyot natijalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: reproduktiv tizim, yallig'lanish, etiologiya, klinika, davolash, oldini olish, jinsiy yo'l bilan yuqadigan infeksiyalar (JYI), bepustlik.

KIRISH

Reproductive a'zolar yallig'lanish kasalliklari (RAK) — umumiy sog'liq uchun katta ijtimoiy va tibbiy ahamiyatga ega patologiyalar guruhidir. Ular jinsiy aloqada uzatiladigan, shuningdek, endogen mikrofloraning shartli patogen spektridan kelib chiqadigan infeksiyalar orqali yuzaga keladi. Mazkur kasalliklarning yallig'lanish jarayoni reproduktiv funktsiyani buzadi, surunkali disfunktsiya va asoratlarni keltirib chiqaradi. Shuning uchun RAKni tez tashxislash, samarali davolash va oldini olish strategiyalarini ishlab chiqish zarur.

Bolalar va o'smirlarning sog'lig'ini saqlash – "Yosh avlod salomatligini yaxshilash muammolarini kompleks hal qilish to'g'risida"gi Davlat dasturining ajralmas qismidir. Sog'liqni saqlashning muhim vazifalaridan biri kelajakda O'zbekiston davlatining sog'lom avlod va gullab-yashnashini ta'minlaydigan qizlarda jismoniy rivojlanish va jinsiy buzilishlarni o'z vaqtida tashxis qo'yish va davolashdir. Reproduktiv tizimning yallig'lanish kasalliklari muammosi bolalik va o'smirlik ginekologiyasida dolzarb bo'lib qolmoqda. So'nggi paytlarda kasalliklardan gonoreyaga bog'liq bo'lmagan urogenital infeksiya (ureoplazma, xlamidiya va mikoplazma) qiziqish uyg'otmoqda.

Bolalarda xavfli o'sma kasalliklari 2,5-3 foizni (umumiy kasalliklar strukturasida) tashkil qiladi. Onkologik kasalliklarni barvaqt bosqichlarda aniqlash imkoniyati haligacha yaratilmagan, bu esa o'lim ko'rsatkichi o'sishiga olib kelmoqda. Kasallikni erta aniqlashda uning dastlabki belgilari (simptomlari)ga e'tibor berish kerak. Kasallik rivojlanishida klinik belgilar muhim ahamiyatga ega. O'sma jarayoni uzoq yillar rivojlanishini inobatga oladigan bo'lsak, (10-20 yilgacha) va u 80 foiz bemorning to'qimalarida o'smaoldi o'zgarishi yoki o'smaoldi kasalliklaridan keyin rivojlanishi mumkin. Shuning uchun o'sma kasalliklarining o'ziga xos belgilari kuzatilmaydi, bo'lsa ham uni ilg'ab olish qiyin. Bundan tashqari, har bir a'zoning o'ziga yarasha o'smaoldi kasalliklari mavjud bo'lib, ma'lum bir klinik ko'rinishga egadir. So'nggi yillarda gormonlar rolining ahamiyati o'rganilganda, ularning ayniqsa bachadon, sut bezi va tuxumdonlar o'smasiga ta'siri borligi aniqlandi. O'sma atipik tuzilishi va o'ziga xos almashinuv jarayonlari bilan boshlang'ich to'qimadan farq qiladi. O'sma rivojlanganda uni vujudga keltiruvchi a'zo yoki to'qimalar hamisha kattalashavermaydi. O'sma ba'zan o'sish jarayonida biror a'zoning asosiy to'qimasini yo'q qilib tashlaydi. natijada yara vujudga keladi. Ayol jinsiy a'zolarining o'smalarida, ayniqsa, bachadon, qin va vulvaning yomon sifatli o'smalarida yara shaklidagi o'smaning avj olishi ko'p uchraydi. O'smalarning morfologik tuzilishi va klinik jihatdan kechishiga qarab, yaxshi sifatli (xavfsiz) va

yomon sifatli (xavfli) o'smalarga bo'linadi. Yomon sifatli (xavfli) o'smalarga quyidagi xususiyatlar xos:

- taraqqiy etish jarayonida atrofdagi sog'lom to'qimalarni o'rab o'sadi va ularni yemiradi (o'smaning atipik, filtratsiyalanuvchi, destruktiv o'sishi);
- birlamchi o'sma olib tashlangandan keyin retsidiv va metastazlar beradi; bemorning umumiy ahvoliga va modda almashinuviga ta'sir qilib, ko'pincha kaxeksiyaga (cho'pday ozib ketishga) sabab bo'ladi.

O'smalarni xavfsiz va xavfli guruhlarga ajratish. Xavfsiz o'smalar to'qima ichiga o'sib kirish. ularni buzish va metastaz hosil qilish xususiyatiga ega bo'lmay, o'sib borishi davomida yon to'qimalarni siljitib, organizmda chuqur o'zgarishlar keltirib chiqarmaydi. Xavfli o'smalar to'qima ichiga kirib boradi, ularning rivojlanishini buzadi hamda qon va limfa tomirlari orqali yaqin va uzoqdagi a'zo va to'qimalarga tarqalib metastaz hosil qiladi, organizmni holsizlantirib, ozibto'zib ketishga, oxir-oqibat o'limga olib kelishi mumkin. Xavfsiz o'smalar to'satdan paydo bo'lmaydi. Ularning paydo bo'lishiga ko'p hollarda uzoq davom etadigan rakoldi hotatlari sabab bo'ladi. Bularga leykoplakiya, krauroz, bachadon bo'yni polipi. bachadon bo'yni eroziyasi, ektropion kiradi. -leykoplakiya — shilliq qavat ustida sal bo'rtib turuvchi, tovlanuvchi oq dog' ko'rinishidagi o'sma. Asosan, kichik jinsiy lablar, klitor atrofi va qin sohasida bo'ladi. Tarqatish chegarasi aniq sezilib turadi, o'sgan sari leykoplakiya qalinlashadi. Kasallik qichishish bilan kechadi. Bu kasalliklar jinsiy sistemaga tegishli bo'lsada, u butun organizmga ta'sir qiladi. Barcha a'zo va sistemalar bir-biri bilan uzviy bog'liqligi tufayli xotin-qizlar kasalliklariga butun organizmning kasalligi deb qarash lozim; ginekologik kasalliklar o'z navbatida boshqa a'zo va sistemalar kasalliklari oqibatida ham yuzaga kelishi mumkin. Bunda turli spetsifik va nospetsifik infeksiyalar, bolalikda boshdan o'tkazgan kasalliklar, endokrin xastaliklar, moddalar almashinuvining 96 buzilishi, hayotiy muhim a'zolar patologiyasi asosiy ahamiyatga ega. Xotin-qizlar kasalliklari bir necha guruhlarga bo'linadi: yallig'lanish kasalliklari, hayz

faoliyatining buzilishi, o'sma kasalliklari, jinsiy a'zolar rivojlanishi hamda joylashuvi anamaliyasi va hokozo. Xotin-qizlarda ko'proq yallig'lanish kasalliklari kuzatiladi. Bu ko'p jihatdan reproduktiv sistemaning funksiyasi bilan bog'liq bo'lib, hayz, abort va ayniqsa tug'ruq jarayonida ayol organizmida infeksiya rivojlanishi uchun qulay sharoit vujudga keladi. Bundan tashqari spetsifik infeksiyalar, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar — zaxm, so'zak, trixomonada (qarang Trixomonoz), so'nggi yillarda OITS (SPID), xlamidiyalar va viruslar xotin-qizlar kasalliklarining ko'payishiga sabab bo'lmoqda. Ko'p hollarda Xotin-qizlar kasalliklarini stafilokokk, streptokokk, zamburug'lar va boshqa qo'zg'atadi. Og'ir kechuvchi septik holatlarda, asosan, 2 va undan ortiq turdagi mikroorganizmlar kasallik qo'zg'atuvchi sifatida ishtirok etadi. Jinsiy a'zolarining yallig'lanishi kasalliklariga boshqa a'zolardagi yallig'lanish jarayonlari angina, sinusitlar, buyrak kasalliklari va hokozolar ham sabab bo'lishi mumkin. Yallig'lanish qaysi a'zoda rivojlanishiga ko'ra kolpit (qinda), endometrit (bachadonda), salpingit (bachadon nayida), ooforit (tuxumdonida) va boshqa farq qilinadi. Bu kasalliklarda gavda haroratining ko'tarilishi, intoksikatsiya, bosh og'rishi, umumiy ahvolning o'zgarishi bilan birga mahalliy belgilar — qorin pastida og'riq bo'lishi, og'riqning o'ziga xos tarqalishi (irradiatsiya), qindan ajralmalar (oqchil) kelishi, ba'zan hayz funksiyasining buzilishi kabi alomatlar kuzatiladi. Xotin-qizlar kasalliklarining ko'pchiligi hayz funksiyasining buzilishi — gipermenstrual sindrom (hayz qoni miqdorining ortishi) yoki, aksincha, gipomenstrual sindrom (hayz qonining kamayishi yoki hayzning siyraklashuvi), disfunktsional qon ketishi va boshqalar bilan bog'liq. Xotin-qizlar kasalliklaridan jinsiy sistemaning xavfli va xavfsiz o'smalari ko'p, ular asosan tuxumdon va bachadonda kuzatiladi, boshqa jinsiy a'zolarda esa kam uchraydi. Jinsiy a'zolarining o'sma kasalliklarini onkologiya o'rganadi. Ginekologik amaliyotda jinsiy sistemaning rakoldi kasalliklarini oldini olish muhim, chunki ular vaqt o'tishi bilan rakka aylanishi ham mumkin. O'smalar ham, rakoldi kasalliklar ham odatda ko'zga yaqqol tashlanmaydigan belgilersiz

kechadi, shu sababli ayollar yiliga ikki marta akusherganekologga ko‘rinib turishlari lozim. Qiz bolalar va yosh qizchalarda ham jinsiy sistema kasalliklari kuzatiladi. Bu, hayz funksiyasining buzilishi va jinsiy a‘zolar rivojlanishidagi anomaliyalardir. Bunga, asosan, uning bolaligida boshidan kechirgan turli kasalliklari, noqulay turmush tarzi, hatto u ona qornidaligidayoq onasining biror-bir jiddiy kasallik bilan og‘riganligi sabab bo‘lishi mumkin. Hayz funksiyasining buzilishi qizlarda hayzning kech yoki erta boshlanishi, nomuntazamligi, qon ketishi va hokozolar bilan kechadi. Davolash choralari qancha erta boshlansa, shuncha samaraliroq bo‘ladi. RAKni davolash samaradorligi kasallikning dastlabki bosqichida aniqlashga bog‘liq. Erta diagnostika reproduktiv salomatlikni saqlash va murakkab asoratlar xavfini sezilarli kamaytiradi. Jamoat salomatligi darajasida profilaktika dasturlarini joriy etish zarur.

XULOSA

Reproduktiv a‘zolar yallig‘lanish kasalliklari keng tarqalgan, murakkab etiologik omillarga ega va to‘g‘ri tashxis hamda terapevtik strategiyalarni talab qiladi. Zamonamiz tibbiyotida ushbu kasalliklarni ilmiy asosda o‘rganish va amaliyotga tatbiq etish reproduktiv salomatlikni mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Allayorov Ya.N. “Reproduktiv salomatlik va kontraseptiv texnologiya”, «Istiqbol», T., 2005.
2. Allayorov Ya.N. “Akusherlik” “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, T., 2011.
3. Allayorov Ya.N., Yusupova D.O‘., Asqarova F.Q. “Akusherlikda amaliy ko‘nikma va muolajalar”, Samarqand, 2007.
4. Allayorov Ya.N., Tosheva D.G., Yusupova D.O‘. “Onalikda hamshiralik parvarishi”, “Vorisi” nashriyoti, T., 2012.